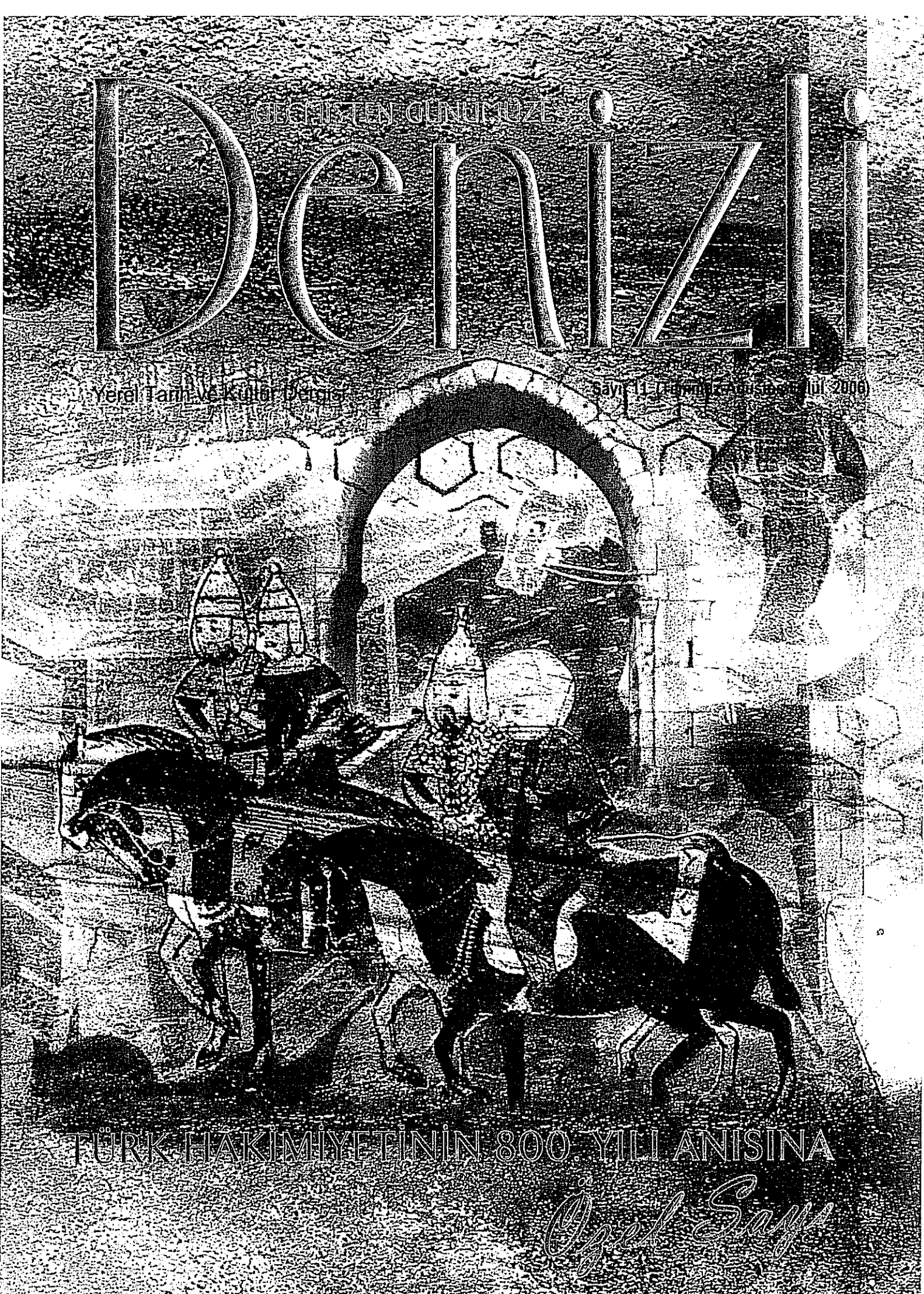

DEĞİRMİZİ

Yerel Tarih ve Kültür Dergisi

Sayı 11 Temmuz-Ağustos (Jul 2006)

TÜRK HAKİMİYETİNİN 800. YILI ANISINA

Özel Sayı

TÜRK HÂKİMİYETİNİN 800. YILI ANISINA

ULUSLARARASI DENİZLİ VE ÇEVRESİ TARİH VE KÜLTÜR SEMPOZYUMU

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
KONGRE VE KÜLTÜR MERKEZİ
KINIKLI KAMPÜSÜ / DENİZLİ
6-7-8 EYLÜL 2006

Onursal Başkanlar

Genel Başkan Prof. Dr. Hüseyin KAZDAĞI
Yardımcı Başkan Prof. Dr. Hüseyin KAZDAĞI (Rakor)

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Hasan KAZDAĞI
Prof. Dr. Hüseyin KAZDAĞI
Prof. Dr. İbrahim ÖRTAYLI
Prof. Dr. Mehmet RÜSTÜMÜCÜ
Prof. Dr. Süreyya FAZLİOĞLU
Prof. Dr. Bahadır YEDİTLİOĞLU
Prof. Dr. Tuncer BAKIRARA
Prof. Dr. Ayfer ÖZCELİK
Prof. Dr. Nevai İNÇİOĞLU
Hemur Çengiz BEKTAŞ

Bilim Kurulu

Prof. Dr. İsmail KAZDAĞI
Prof. Dr. Sinan AKIŞIN
Prof. Dr. Bahadır AKIŞIN
Prof. Dr. İbrahim AKIŞIN
Prof. Dr. İbrahim AKIŞIN
Prof. Dr. Tuncer BAKIRARA
Prof. Dr. İsmail ÇETİNELİ
Prof. Dr. Mehmet ERGİ
Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN
Prof. Dr. Hacı Mehmet HANCI
Prof. Dr. Günül İÇLİ
Prof. Dr. Mustafa KANAL
Prof. Dr. Rıza KILIÇ
Prof. Dr. Hüseyin KOSTUKLU

Prof. Dr. Yusuf ÖZGÜZÜLÜ
Prof. Dr. Ayfer ÖZCELİK
Prof. Dr. Sinan ÖZCELİK
Prof. Dr. İsmail ÖZCELİK
Prof. Dr. Mehmet KARAY
Prof. Dr. Ali SARIKÖMÜCÜ
Prof. Dr. Ramazan TETİZ
Prof. Dr. İbrahim TETİZ
Prof. Dr. Mehmet TUNCELİ
Prof. Dr. Mehmet AKINLI
Prof. Dr. Mustafa Çelebi YALIN
Prof. Dr. İsmail YARIT
Prof. Dr. Ayhan YILMAZ
Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ

Doç. Dr. Turan GÖKÇE
Doç. Dr. Osman GÜNGÖR
Doç. Dr. Nispet ÖZDEMİR
Doç. Dr. Hüseyin ÖZGÜR
Doç. Dr. Kadri TENGİZ
Doç. Dr. Süreyya SARU
Doç. Dr. Cahit ŞENLİK
Yrd. Doç. Dr. Yılmaz AKIN
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN
Yrd. Doç. Dr. Süreyya AKIŞIN
Yrd. Doç. Dr. İsmail AKIŞIN
Yrd. Doç. Dr. Ziya BİLDİRİCİ
Yrd. Doç. Dr. Nergis BİRAN

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ERGAS
Yrd. Doç. Dr. Nevai GÜNDOĞDU
Yrd. Doç. Dr. Erhan HATİOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Süreyya İNAN
Yrd. Doç. Dr. Kaşım İNCE
Yrd. Doç. Dr. Zeki KELEÇ
Yrd. Doç. Dr. Yusuf KILIÇ
Yrd. Doç. Dr. Taher KODAL
Yrd. Doç. Dr. Süreyya SÖLMAZ
Yrd. Doç. Dr. İsmail SOĞUT
Yrd. Doç. Dr. İsmail ŞEN
Yrd. Doç. Dr. Turan TOK
Yrd. Doç. Dr. Süreyya TÜZÜN

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Ayfer ÖZCELİK
Prof. Dr. İsmail İÇLİ
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN
Yrd. Doç. Dr. Yusuf KILIÇ
Yrd. Doç. Dr. Süreyya İNAN

Sekretarya

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ERGAS
Yrd. Doç. Dr. Turan TOK
Arş. Gör. Ekrem KALAN
Arş. Gör. H. Hakan DUTLUOĞLU
Arş. Gör. Ekin PARLAK

SEMPOZYUM TAKVİMİ

Bütün Özetlerin Son Gönderilme Tarihi 15 Mart 2006
İlanın Çıktığı 15 Mart 2006
Bütün Meslemlerin Gönderilme Tarihi 15 Temmuz 2006
Sempozyum Programının İlanı 15 Ağustos 2006

İLETİŞİM : <http://denizlisesempozyum.pamukkale.edu.tr> denizlisesempozyum@pamukkale.edu.tr İrtibat Tel: (0258) 213 72 82

Merhaba

Sevgili Okurlar,

Denizli'mizin kesin olarak Türkler tarafından ele geçirilişinin 800. yılını yaşıyoruz. Pamukkale Üniversitesi, bu yıl anısına "Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu" adı altında uluslararası bir kongre düzenliyor. Biz de, yine bu nedenle bu sayımızın 'özel' olmasını istedik. Sayfa sayısını göz ardı ederek, kentimizin geçmişine ışık tutan, dünümüzü yarınlara taşıyacak olan yazılara genişçe yer verdik.

Yine bu sayımızda, kentimizin yakın geçmişte yaşadığı 'talihsiz' Demirci Efe olayıyla ilgili bir yazıya da yer verdik; ilgi ile okunacağını umuyoruz. Bu önemli olayın daha bir aydınlatılabilmesi için daha çok bilgiye ihtiyaç var. Bu nedenle, konuyla ilgili bilgi, belge, fotoğraf

ve benzeri şeylere sahip olan hemşehrilerimizin, bunları bizimle paylaşmaları dileğimizeyiz. Özellikle, büyükleri olayda rol almış ailelerde - en azından anı olarak- bilgi bulunma olasılığı vardır. Bunların saptanarak derlenmesi, ileride bu konu üzerinde çalışacaklar için önemli ipuçları sağlayabilecektir.

Kentimiz için son derecede önemli olan ve büyük yarar sağlayacağına inandığımız, söz konusu sempozyumu düzenleyen üniversitemize, Rektör Prof. Dr. Sayın Hasan Kazdağlı'nın şahsında şükranlarımızı sunuyor, emeği geçen herkese teşekkür ediyoruz.

Saygılarımızla
Ömer Gökmen

İçindekiler

2-5 Taşra'da Örnek Bir Yayın: Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi, Süleyman İNAN

6-7 Denizli Kronolojik Tarihi, Selim PARLAZ

8-18 Denizli Vak'ası mı? , Ömer GÖKMEN

19 800.Yıl Şiiri, Şerif KUTLUDAĞ

20-21 Denizli'de Canlandırılması Gereken Tarihi Mekanlar, Hasan KALLIMCI

22-26 Denizli'de Türk İşçilerinin Kurduğu Bir Elektronik Fabrikası: Bir - Emek, Cengiz AKSEKİ

27-29 Denizli'de Terzilerin Dünü - Bugünü, Metin TÜRKTAŞ

30-33 Tayfur Şinasi Alper, Önder GÖÇGÜN

34-35 Eziler Köyü ve Kilimi, Mustafa Nadir ÖNAY

36-39 Yunanistan'da Honaz'lı Mübadele İnsanları, Ziya TIKIROĞLU

40-48 Bir Mübadele Çınarı: Mustafa AKAN, Ercan HAYTOĞLU

49-51 Bulgaristan'dan Denizli'ye Gelen Göçmenler, Feridun ALPAT

52-54 Sürgünden Honaz'a Ahıska Türkleri, Nergis BİRAY

55-57 Bacıyan-ı Rum Geleneği Işığında Denizlili "Fatma Yıldız Hanım"a Bir Bakış!., Şerif KUTLUDAĞ

58-69 Bir Kuva-yı Milliye Hatırası ya da Durmuş Nine'nin Atları, Ali DONBAY

70-73 Seferberlik'te Direbolu (Narlidere) Köyü, Mehmet Ali ÜNAL

74-76 Kazadan Livâya Geçişte Denizli, M. Yaşar ERTAŞ

77-80 Denizli'de Yazlık Sinemalar, Mehmet KORKUTALP

Geçmişten Günümüze
DENİZLİ
Yerel Tarih ve Kültür Dergisi
(Üç aylık dergi)

Adına
İmtiyaz Sahibi
M Ali Abaloğlu

Genel Yayın Yönetmeni
Ömer Gökmen (sorumlu)

Yayın Danışmanı
Prof. Dr. Önder Göçgün

Editor
Süleyman İnan

Yayın Kurulu

Önder Göçgün
Ömer Gökmen
Süleyman İnan
Metin Türktaş
Faruk İnceoğlu
Coşkun Önen

Koordinatör
Besim Ogelman

Yapım Grafik Tasarım Uygulama

ART
GRAFİK BASKI TAYYİN
Tel: 0.258.265 96 24
www.mocarttanitim.com

Baskı
türker ofset

Yazma ve Dergi İsteme Adresi

Geçmişten Günümüze
DENİZLİ Dergisi
Cafer Sadık Abaloğlu
Eğitim ve Kültür Vakfı
İstiklal Cad. No:12 20100 DENİZLİ
Tel:0.258. 241 04 09
www.aballoglu.com.tr/dergi.htm

Yazar, yazarın yasal sorumluluğu altında
Gönderilen yazılar, geri gönderilmez.
Dergide yayınlanan yazı ve dokümanların
bir kısmını veya tamamını herhangi bir
ortamda yeniden yayınlaması için
izin gerekmektedir.
Dergi ücretsizdir.

Sürgünden Honaz'a Ahıska Türkleri

Yard. Doç. Dr. Nergis BİRAY
Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyesi

1578'den 1828 Rus işgaline kadar Anadolu Türklüğünün ayrılmaz bir parçası olan Ahıska, bugünkü Gürcistan sınırları içerisinde yer alan, Türkiye sınırına 15 km. uzaklıktaki eski bir Türk yurdu merkezidir.

Bölgede, 642 yılında Hz. Osman döneminde Müslümanlar, 1068'de Selçuklular, 1268'de Moğollar yönetime hâkim olmuşlardır. Moğol hâkimiyetinden sonra devam eden Derebeylik yönetiminin ardından, yarı bağımsız olarak İlhanlı, Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletlerine bağlı kalan bölge, 1578 yılında Osmanlı Devleti yönetimine geçmiş ve eyalet merkezi haline getirilmiştir.

Ruslar, sıcak denizlere inme ükûleri doğrultusunda X. asırdan itibaren Kafkasya'yı ele geçirme mücadelesine başlarlar. Çünkü sıcak denizlere inmek için en kısa yol yani hedef Osmanlı topraklarıdır. Ahıska da işte bu stratejik noktada yer aldığından özellikle 1800'lerin başında dört kere savaş yaşanmıştır.

1829 Osmanlı-Rus Savaşından sonra imzalanan Edirne Anlaşması'yla bu topraklar Ruslara terk edilir. 1853-1856 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı ordusuna yardım ettikleri gerekçesiyle Çarlık Rusyası tarafından acımasızca cezalandırılan Ahıska Türklerinin bir kısmı Erzurum'a kaçar.

1918 Mondros Mütarekesi sonrasında kısa bir süre Millî Şûra Hükümeti yönetiminde bağımsız olan bölge, 1919'da Gürcistan tarafından işgal edilir. Ahıska, işgalden bu yana Gürcistan yönetimindedir.

1919 İngiliz işgali sırasında Osmanlı'dan yana tavır aldıkları için SSCB yönetimince de dışlanan Ahıska Türklerinden bir kısmı savaş bitiminde ya sürgüne gönderilir veya öldürülür. Gürcü şovenizmiyle soyadları ve uyrukları değiştirilir. II. Dünya Savaşı'na kadar askere bile alınmadıkları halde savaş başlayınca Ahıska Türklerinden 40 000 kadarı Almanlarla savaşmak üzere, tecrübesiz oluşlarına bakılmaksızın cephelere gönderilir. 25.000 kadarı savaşta ölür, birçoğu da yaralanır ve sakatlanır.

Savaşa gitmeyen kadın, yaşlı ve çocuklar, yapımında çalıştırıldıkları demiryolu vasıtasıyla yük ve hayvan vagonlarına doldurularak Sibiryâ, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a sürülürler. Vagonlar, 8-10 saat aralıklarla sadece ölülerle alelacele açılan çukurlara gömmek için durur. Bunun dışında vagonların kapıları sürekli kilitle tutulur. Yola çıkanların hemen hemen yarısı, daha gidecekleri yere ulaşmadan ölür. Sağ kalanlar kendini Sibiryâ veya Orta Asya'da bulurlar.

Savaştan yaralı, sakat dönen askerlerden bir kısmı yurtlarında bulamadıkları ailelerine çok uzun süren aramalar sonucunda kavuşurlar, bazıları da hiç kavuşamaz.

Rusya'nın bu sürgündeki amacı, Ahıska Türklerini diğer boylar içinde eritmek, asimile etmektir. Fakat onlar, dil, din, kültür ve geleneklerini bırakmadılar, asimile olmadılar.

1956 yılına kadar köyünden dışarı çıkması, öbür köydeki akrabalarıyla görüşmesi bile yasak olan Ahıska Türkleri, bu yasak kalktıktan kısa bir süre sonra, 1957'de Moskova'ya gidip vatanlarına dönmek için başvuruda bulundular. Azerî oldukları ve Azerbaycan'a gidebilecekleri cevabı verildi. 1958'de bazı aileler Ahıska'ya yakın olduğu, ileriki zamanlarda rahatça vatanlarına gidebilecekleri düşüncesiyle Azerbaycan'a göç etti.

1970'de Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği'ne başvuran Ahıska Türkleri öncelikle vatanlarına dönme, eğer bu kabul edilmiyorsa "Biz Türk'üz!" diye başlayan belgelerle Türkiye'ye göç etme isteklerini bildirdiler. Ne yazık ki, Sovyet makamları bu isteğe cevap bile vermedi.

1989 Nisan'ında oynanan bazı oyunlar sonucunda karşı karşıya getirilen Özbek ve Ahıska Türkleri arasındaki çatışmalarda maalesef kan döküldü. Yüzlerce insanı ölen, yüzlercesi de yaralanan Ahıska Türkleri ne yazık ki, Rus askerlerinin himayesine sığındılar. Kiminin üçüncü, kiminin dördüncü sürgünü yaşadığı Ahıska Türkleri, savaş uçaklarıyla Rusya'nın iç kesimlerine, Azerbaycan'a, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan'a taşındılar.

Bugün yarım milyona yakın Ahıska Türk'ü, Kazakistan (145 bin), Kırgızistan (57 bin), Türkmenistan, Azerbaycan (106 bin), Özbekistan (30 bin), Türkiye (200 bin), Rusya (70 bin), Ukrayna (18 bin), Sibiryâ, Kuzey Kafkas ülkeleri ve çeşitli ülkelerde (3bin) dağınık bir halde (toplam 629 bin) hayat mücadelelerine devam etmektedirler.

1990'da Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsız bir devlet olan Gürcistan, sudan sebeplerle Ahıska Türklerinin vatana dönüşlerine izin vermemekte; vatana dönüşü engellemek içinse soyadlarını ve uyruklarını Gürcüce yapmaları vs. gibi asimile edici şartlar öne sürmektedir.

1992'de TBMM'den çıkan "Ahıska Türklerinin Kabul ve İskânına Dair Kanun" gereğince, Ahıska Türklerinin bir kısmı Türkiye'ye gelmektedir. Türkiye'ye gelen Ahıska Türkleri Erzurum, Artvin, Iğdır, Kars, İstanbul, Bursa gibi şehirlere yerleşmişlerdir. Her şeylerini yok pahasına satıp uçak parasını toplar toplamaz Türkiye'ye göçen Ahıska Türklerinin durumu ülkemizde de iyi değil. Bazı konulardaki -özellikle resmî işlemler- sıkıntılar maalesef devam etmektedir. Özellikle oturma izni, çalışma izni, diploma denklikleri ve T.C. vatandaşlığını alma konusunda düzenlemelerin bir an önce yapılması gerekmektedir.

Geçtiğimiz 6-7 yıllık zaman diliminin farklı dönemlerinde Denizli'nin Honaz ilçesine de 70 aile (tahmini 400 kişi) civarında Ahıska Türk'ü yerleşmiş bulunmaktadır. Aynı problemler onlar için de geçerlidir.

Bu yazıda Ahıska Türklerini sizlere tanıtmaya çalıştım. En önemli birkaç problemi belirttim. Zannediyorum ki şehrimizde yaşayan Ahıska Türklerinden birinin kaleminden çıkacak daha açıklayıcı satırlar, kendi problemlerini daha iyi dile getirecektir.

Honaz'da Ahiska'lı
bir kadın
(Fot: Süleyman İnan)

Honaz'da Mukim Bir Ahıskalının Şöylece Anlattıkları

Said BERİDZE

Ben Said BERİDZE. Özbekistan doğumlu bir Ahıska Türküyüm. TBMM'de 1992'de kabul edilen Ahıska Türkleri'nin Kabulü ve İskânı hakkında çıkan kanuna binaen 2000 yılının Kasım ayında ailemle birlikte Türkiye'ye geldim. Türkiye'ye ilk geldiğim gün, gümrükte kullanılmış eşyalarımı geçirmek için çektiğim eziyet, örneğin televizyon için ödediğim 86 dolar, bu kanunun tam istendiği gibi uygulanmadığının bir göstergesiydi.

Yüksek okul mezunuyum. Rus Dili ve Edebiyatı öğretmeniyim. Özbekistan'da liselerde 12 yıl öğretmenlik yaptım. Üç çocuk babasıyım. Şu anda Denizli'nin merkez ilçesi Honaz'da ikamet etmekteyim.

Türkiye'de öğretmenlik yapmam için diploma denkliği gerektiğini öğrendikten sonra evraklarımı YÖK'e gönderdim. Bir sene sonra cevap aldım. Benden, İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nde lise diplomamın denkliğini yaptırmam ve evrakları tekrar YÖK'e göndermem isteniyordu. Lise diplomamın Özbekistan'da Üniversite'nin arşivinde olduğunu telefonla gerekli yerlere bildirdim. Bana lise diploması olmadan denklik yapılamadığını söylediler. Özbekistan'dan birçok zorluklar sonucunda lise diplomamı getirttim. Müdürlüğe başvurdum. Bana lise diploması denkliği yapmadıklarını söylediler.

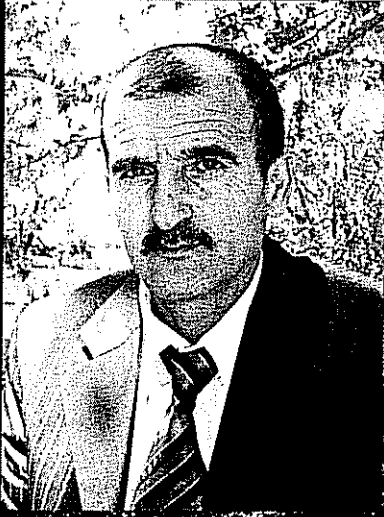
Türkiye'ye geledi beş yıl oldu. Hala vatandaş olamadım. Hükümetin yabancılar için çıkardığı kanunlar, Ahıska Türklerinin vatandaş olmasını zorlaştırıyor.

Türkiye'ye gelen bir Ahıska Türkü'ne iki yıl içerisinde "İkamet Tezkeresi" veriliyor. Bu tezkerenin verildiği tarihten sonra vatandaşlığa geçmek için iki yıl beklemek zorundayız. Bu süre içinde pasaportların kullanım süresi biterse, pasaportları değiştirmek zorundayız.

Benim ailem gibi beş kişilik bir ailenin vatandaşlığa başvurması için aşağıdaki işlemleri yaptırmamız ve bizim için çok yükü olan ücretleri ödememiz gerekiyor: Devlet Hastanesi'nden sağlık raporu (heyet raporu) almak için kişi başına 100,00 YTL gerekiyor. Evrakların tercümesi, noter tasdiki vs. derken masraflar 1000 YTL'yi buluyor. Beş kişilik bir aile için bu harcamaların tutarı, her şeyini yok pahasına satıp ancak uçak parasını toparlayıp Türkiye'ye gelmiş bir aile için nasıl bir yikimdir?

2003 yılına kadarki İkamet Tezkereleri'nde çalışma izni de veriliyordu. Ama bu da iki yıldır kaldırıldı. Soykırıma maruz kalan Ahıska Türkü'nün çilesi bir türlü bitmiyor. Bu durumda, çalışma izni olmadan iş bile bulamayan bizler geçimimizi nasıl sağlayacağız?

Honaz ilçesinde 80 aile Ahıska Türkü İkamet etmektedir. Bugüne kadar ayakta kalmamızda tüm imkânlarını kullanarak, bize kolaylıklar sağlamaya çalışıp destek veren yerel yöneticilerimize teşekkürlerimizi bu vesile ile bildirmek isterim.

Honaz'da Ahıska'lılar
(Fot: Süleyman İnan)

